

čanstva i svemira. Tako shvaćeno, kršćanstvo traži od kršćanina da izađe iz sebe, da razbije sve fetiše privilegiranih zajednica, naroda i kasta, da, konačno, napusti i sve zatvorene grupe ako želi biti brat svome bližnjemu. Nosi li tu svijest u sebi dovoljno uporno, uspostavi li negdje bratstvo, skrenut će put svijeta od nihilizma prema svjetlu. Hoće li, dakle, socijalizacija dovesti do svjetskog zatvora i ludnice ili pak do bratstva i opće zajednice, ovisi o čovjeku. A koji će on put izabrati zavisi opet od toga kakav je sam čovjek. Sve upućuje na zaključak da slika budućeg svijeta leži u rukama današnjeg čovjeka, u njegovoj dobroti i žrtvi. Stoga je kršćanstvo ozbiljna stvar, najozbiljnija od svih, jer ono je gorljivi i tragični govor te dobrote.

Jakov Jukić

PRED OTVORENIM PITANJIMA

Suvremena katolička misao, treba priznati, nije na čistu u nekim prijepornim pitanjima. Tradicionalna shvaćanja općenito se drže, ali pojedini teolozi i teološke škole očito idu dalje i pretražuju u svjetlu novih postignuća pojedina teološka pitanja. Ta su pitanja koji put disciplinska, a koji put zadiru izravno ili neizravno u dogmatiku i moral. Teologija kao znanost — to je sasvim naravno — otvara nova i produbljuje starija mišljenja i stanovišta. Tradicionalizam koji često na sebi nosi ruho dalekih vremena i preživjelih mentaliteta dopušta mjesto ozbiljnoj i dobronamjernoj kritici i istraživanju. Tome se nije čuditi. Osim toga, danas se očito osjeća prijelomni momenat suvremene kulture i civilizacije, opaža se zamah novog društva koje utiskuje svoj pečat vremenu i ljudskim tekovinama. Nije stoga na odmet ozbiljno prići teološkoj stvari i ispitati nove mogućnosti primjene u želji da vjerska misao spusti što dublje svoje korijenje u društvo i njegovu civilizaciju koja se rađa.

U najboljoj namjeri, u znaku vremena, Drugi vatikanski koncil otvorio je neka pitanja i uspio otkriti svijetu dubinu i ljepotu evanđeoskih principa. No u samoj Crkvi poslije Koncila kao da se osjetila potreba za temeljitijim promjenama, za općim aggiornamentom. Zapadni svijet, izrastao u stoljeću apsolutnog liberalizma, stvorio je i stvara jedan svoj mentalitet i u sklopu toga mentaliteta on ne prihvaća ničije već svoje uvjerenje. O onome što se mene tiče — smatra suvremeni intelektualac — ja sam pozvan da sudim. Auktoritet tu gubi svoju funkciju; on vrijedi samo toliko koliko vrijede dokazi. Naravno, takvo stanovište najčešće vodi k subjektivizmu, pretjeranoj kritičnosti, nepovjerenju u institucije. To se odrazilo i na religioznom području. Protestantški liberalizam utjecao je malo po malo na stvaranje slobodnijeg mišljenja u zapadnim narodima gdje zajedno žive protestanti i katolici. Politička demokracija

i znanstvena kritičnost — tako drage našem vremenu — prešle su tijekom dvaju posljednjih desetljeća s profanog na sakralno područje. Nošena strujanjima suvremenih ideja, katolička teološka misao osvrnula se samo-kritički na svoju povijest i stavila u pitanje izravno ili neizravno pojedina disciplinska pa i dogmatska područja klasične teologije. Ne može se reći da ih je zaniijekala ili da je dala konačna suprotna rješenja, ali je činjenica da se o pojedinim važnim pitanjima ponovno raspravlja i traži zgodnija formulacija, bliža suvremenom čovjeku. Osjetilo se to i na Koncilu koji je zapravo i dao snažan poticaj novim strujanjima. No pogrešno je optuživati samo Koncil i koncilsku slobodu zbog suvremenih razmišljanja. Izvori »nove teologije« rodili su se davno prije Koncila. Kritička istraživanja i putovi nove primjene starog kvasca na novo mjesto postali su davno imperativ vremena.

Ta činjenica »traženja« i »prilagođivanja« u današnjim katoličkim krugovima često poprima dvostruki izgled, suprotne oznake. U toj suprotnosti rodili su se nazivi progresist i konzervativac. Iako su kršćani i kršćanstvo u duhu evanđelja istodobno progresivni i konzervativni: konzervativni u čuvanju istinite božje riječi, progresivni u ostvarivanju boljeg društva i snažnijeg znanstvenog napretka — ipak se ta dva pojma u svoj svojoj pejorativnoj širini danas nameću i potrebno ih se dotaknuti. Možda ta dva naziva, usprkos svojoj nastranosti, najdrastičnije, iako ne uvijek realno, odražavaju suvremeno stanje u Crkvi, posebno u nekim zapadnim zemljama. No stvarno ima tu istine i stvarne razlike između jednih i drugih. Iako se često pretjeruje i ističu samo suprotnosti, možemo kazati da su progresisti u načelu za novo, da su čak skloni tražiti nova rješenja već utvrđenim i prihvaćenim stvarima. U tom smislu oni često stavljaju u pitanje ne samo dubiozne već i opravdane teze. Institucionalnost i skrivanje iza auktoriteta prvi su na udaru pod perom progresista. Otvaranje prema svijetu, prema promjenama u Crkvi i društvu, sklonost za posuvremenjenjem, za prilagođivanjem današnjem mentalitetu — bitne su oznake mladih generacija. Njihova je prednost u neumornom traženju jedinstva između ljudskog i božanskog, njihov rizik i opasnost u poistovjetovanju sakralnog s profanim. Međutim, ne može se i ne smije se kazati da su oni areligiozni ili da su protiv Crkve. Naprotiv, treba im priznati iskrenost i dobronamjernost. U razgovoru s njima osjeća se istinita briga i skrb za Crkvu i crkvenu stvar. Sa svojom kritikom oni žele obnovu i evanđeosku neposrednost s današnjim čovjekom. Njima je očito na srcu da vjera bude dio života i civilizacije koja se stvara. Zbog toga, kažu, oni i ulažu toliko truda i nastojanja oko obnove i životnog zamaha religioznog čina, njegova čišćenja od natruha prošlosti; sve to opet u želji za stvarnom prisutnosti Crkve u suvremenom svijetu. Zahvaljujući njihovom nastojanju, Crkva se sve više otvara, ide u korak s vremenom i istodobno utječe na društvene strukture, na svijest čovjeka i kristijanizaciju društva. Posebno se to vidi i osjeća u sve široj primjeni kršćanskog humanizma. Kršćanstvo tako u svom dijalogu sa svijetom vrši svoju životnu misiju: utiskuje u svijet i njegove strukture toplinu evanđeoskog duha i u svojem religioznom poslanju stoji u službi čovjeka i društva, ali

istodobno upravo da bi ostvarilo svoje poslanje prihvaća od svijeta, danas kao i u svim prošlim razdobljima, nove tekovine civilizacije i kulture. U tom smislu stalno se vrši međusobni doticaj i uzajamno djelovanje božje milosti i ljudskih zalaganja. Stara kao i naša era, Crkva tako postaje mlada i suvremena u očima novih generacija. Disciplinske norme postaju shvatljivije i vjerske istine bliže kad se protumače suvremenim jezikom i prikažu egzistencijalnom potrebom ljudskog života.

Međutim, ovakva stanovišta i težnje progresista, makar imali određenu zaslugu i bili u duhu evanđeoskog progresizma, često, prelazeći granicu u naglom razvoju stvari, zadiru u ozbiljna teološka pitanja te tako izazivaju one druge, zvane konzervativci. U tom slučaju stvaraju se fronte, a fronte ne luče dobro i zlo, već uopćavaju stvari i daju svoju etiketu svim događajima na suprotnoj liniji. Zbog toga upravo onaj prizvuk ironije i klevete u spomenutim izrazima. Konzervativci tako u opoziciji prema progresistima, svrstani pod ovaj pojam, poriču često i ono pozitivno u svojih protivnika te stvaraju drugu frontu gdje je glavna oznaka čuvanje »statusa quo«. Oni, naime, ne dopuštaju promjene. Nerado popuštaju pod novim zamahom vremena. Sve što je tradicija donijela sveto je, misle oni. Nova strujanja i promijenjeni mentalitet, donekle čak promijenjena svijest današnjeg čovjeka, treba da se prilagode »božanskoj istini«, tvrde, a ne obratno. Crkva mora ošati kakva je bila. Disciplina, kodeks, vjerske formulacije, auktoritet — sve to mora imati istu vrijednost u novom društvu kao što je imalo u starom. Oni često, bezrazložno, ovaj put suprotno progresistima, brkaju ljudske, vremenske strukture u Crkvi s božanskima. Svako popuštanje, stoga, i otvaranje suvremenim oblicima društva smatra se povredom tradicionalnog integriteta. Tako i ovaj drugi pojam, pojam integristi, svrstava se u staru tradicionalnu liniju i trudi se da zadrži stanje stvari. U svakom slučaju novi se mentalitet teško prihvaća i smatra se povredom vjerskog pologa ako se promijeni čak i disciplinski zakon.

Imao sam priliku razgovarati s jednima i drugima, s progresistima i konzervativcima Zapada. Kako sam često, zbog znatiželje, bio neutralan, u hladnom razgovoru s jednima i drugima dolazio sam do zaključka da su veoma bliski među sobom. Glavna razlika koja mi je upala u oči jest razlika mentaliteta ili u filozofskom smislu kod starijih se osjeća sklonost prema skolastičkom gledanju na prirodu stvari, kod mlađih utjecaj egzistencijalističke filozofije. Jedan mi je otvoreno rekao: »Transsubstancijacija, ta riječ meni ništa ne govori. Što za nas danas znači supstancija, što narav? Mi nismo protiv realne prisutnosti, ali zašto je tumačiti pojmovima koji nam u današnjem jeziku ništa ne znače?« On je očito bio sklon novijoj terminologiji pod utjecajem egzistencijalističke filozofije. Jedan drugi, opet progresist, raspravljao je na dugo i široko što je to naravno. »Znanost je, zaključuje on, zakoračila naprijed i nije potrebno vječno ostati na tradicionalnom tumačenju naravi i naravnog. Znanost je prva pozvana da kaže svoju riječ u toj stvari.« Institucionalnost Crkve, crkvena disciplina, administrativna birokracija često su bili predmet kritike sa strane progresista. Iako im se može s pravom predbaciti

kad u ovim pitanjima tjeraju mak na konac da nemaju dovoljno realizma — naime crkvena je organizacija potrebna, bila ona evanđeoska ili ljudska — ipak se ne može pred njima sve braniti na temelju evanđelja i stare Crkve. Konzervativci, naprotiv, kada se mirno postavi pitanje, slažu se u tome da nije bitno za Crkvu hoće li svećenik nositi kolet ili ne, ali u praksi rado napadaju one koji ga ne nose. Tako postupaju i u drugim disciplinskim pitanjima. No što se tiče onih koja zadiru u unutarnju strukturu Crkve ili na područje vjere, tu su oni nepopustljivi. Čak i najmanja sumnja da nešto vodi labavljenju i popuštanju u tim stvarima čini ih da načelno zauzmu kruto stanovište prema svim sličnim pojavama.

Ovakvo stanje nije nimalo pogodno za stvarno traženje istine i pravu obnovu. No ipak, treba spomenuti, nije to baš tako izrazito oprečno i borbeno napeto ni u Crkvi ni u pojedinim narodima. Iako postoje suprotni nazivi i određene tendencije, Crkva je u biti i velikoj većini svojih članova otvorena novom, a istodobno ljubomorno bdi nad božanskim pologom koji joj je povjeren. Svjesna da se mora sve više i više otvarati prema stvarnim vrednotama novoga društva, Crkva savjesno preispituje pojedina tradicionalna gledišta i svojski se zalaže da suvremeni čovjek osjeti da je njegova radost i nada radost i nada Kristove Crkve i s druge strane doživi da je zabrinutost i traženje Crkve njegova zabrinutost i njegovo traženje. Čini mi se da je upravo ovo traženje i zabrinutost, težnja za jedinstvom i suradnjom za dobro čitave ljudske zajednice, realni odraz i stvarno stanje današnje Crkve. Iako sadašnje stanje stvari nije baš ružičasto, nije ni tako negativno kako se koji put čini. I suprotne strane beskrajno cijene evanđelje i božanski elemenat u Crkvi. Borba se vodi više u tumačenju i primjeni nego u osporavanju i nijekanju istine. U tom smislu današnje razdoblje obećava više nade nego rizika. Mi smo kršćanstvo u hodu, naša je teologija uvijek u traženju i ne treba se čuditi da u pojedinim razdobljima taj hod i to traženje odraze na sebi nemir i tjeskobu svoga vremena. Crkva nije izvan svijeta, ona je dio svijeta. Nova razdoblja kulture i civilizacije, nemiri i traženja, nade i težnje suvremenog čovjeka moraju se neminovno odraziti i na crkvenim strukturama. U prošlosti kao i danas društvene strukture i mentaliteti utjecali su na crkvene ustanove i određene interpretacije u samoj nauci, kao što je Crkva i vjera s druge strane, u svim razdobljima, ostavljala na kulturi i civilizaciji, na laganom preoblikovanju ljudske svijesti, svoj religiozni pečat. Nema razloga niti da se danas bojimo tog uzajamnog djelovanja Crkve i svijeta.

Dok o svemu tom razmišljam, čini mi se da smo mi daleko od svih tih zbivanja i protuslovlja koja se dešavaju po svijetu. Mi se koji put time ponosimo. Čini nam se da smo pošteđeni od tog fantoma noviteta. Naš svijet je tradicionalan, nije zgodno, smatramo, da mu mi budemo kamen spoticanja, da mu otvaramo nova pitanja i stvaramo sumnje. Doista lijepo opravdanje. Ali opravdanje samo za one koji ne vide tijek povijesti. Zar nam nije već danas dovoljno jasno da život i kojekakve migracije

pobijaju otvoreno gornje isprike? Svijet je danas malen i nema više tajnih zakutaka. Sve je svakome poznato. Pogrešno je misliti da se danas može ostati zatvoren u svom krugu i svojoj ideji i ne osjetiti utjecaj sa strane. To je čak i štetno. Očito, dakle, da se treba danas otvarati novim strukturama u društvu i stvarati u našem svijetu novi kršćanski mentalitet, odnosno kršćanina koji će znati poštovati staro i od toga zadržati ono što je vrijedno da se zadrži u novom vremenu, ali isto tako koji će znati unijeti u svoje uvjerenje i svoj život nove oblike kulture da bi tako, suvremen i vjeran Kristovu evanđelju, mogao korisnije djelovati na kršćanskom produhovljenju svijeta. Danas je potrebno da s papom i biskupima stvaraju kršćanski duh i kršćansku kulturu svi kršćani, stoga treba da svi osjete što snažnije i svoju ulogu i odgovornost. U tom pogledu nema smisla zatvarati ljudima usta, makar, u svom traženju, nešto i pogrešno otkrili. U dobronamjernom dijalogu između samih kršćana stvari se najbolje raščišćavaju. Jedinstvo Crkve nije, očito, u formalnoj pokornosti već u iskrenoj suradnji i dobronamjernom služenju istini. U našem slučaju potrebna je suradnja i traženje novih putova za učvršćenje religioznog mentaliteta na našem prostoru. Potrebno se otvoriti građanskom stanovništvu i u tom smislu valja tražiti nove metode u primjeni evanđeoske istine. Ta suradnja i nastojanje ostati će jalovi ako budemo samo čekali što će nam netko »odozgor« propisati ili, još gore, ako budemo čekali koja će struja na Zapadu prevladati, da bismo mi onda kao kakav trabakul pospješili svoj hod. I mi smo dio Zapadne crkve i naša je dužnost da u postkoncilskom duhu tražimo svoj put u jedinstvu i granicama naširoko zacrtanih koncilskih dokumenata. Mi moramo stupiti u tijesnu suradnju s današnjim svijetom, posebno s našim ateistima i muslimanima; u najdubljem razumijevanju prema njima mi ćemo ostvariti svoju misiju: otvoriti svoje kršćansko srce Bogu i čovjeku: jedinstvu Crkve i kristijanizaciji suvremenog mentaliteta. Zatvarati se u se, u naše kurije i sjemeništa, izjavljivati da kod nas nema problema, da je naš puk tradicionalan, čekati što će se na Zapadu dogoditi — stvar je doista konzervativna. Ne treba rušiti, već izgrađivati; ne treba kritizirati, već raditi. Jedinstvo laika i svećenika mora biti uočljivije; povezanost s biskupima i uloga Biskupske konferencije moraju biti daleko izražajnije. Mrtvilo i prepuštanje prilikama vremena najgori je izbor u našoj stvari. Zapadna previranja bolja su od našeg pasivizma. Dinamika je znak života i interesa za ono što se živi i zašto se živi. Čini mi se da bismo mi najviše uspjeli kad bismo uspjeli zainteresirati naš svijet, posebno našu omladinu, za suradnju s Crkvom, zainteresirati ih za crkvena pitanja. Apsolutno prepuštanje brige za vjeru i Crkvu papi i njegovim najbližim suradnicima znak je redovito mladog indiferentizma. Znam da moramo slušati Kristova namjesnika i da on ima glavnu riječ, ali psihologija današnjeg mentaliteta jasno otkriva koga zanima vjerska stvar. Stoga, zainteresirati našu omladinu za vjerska pitanja bio bi doista uspjeh. Naravno, ta pitanja moraju biti životna i otvarati široka vrata budućnosti. Samo tako mi bismo na našem području, u zajednici općih nastojanja Crkve, stupili u suvremenu avanturu povijesti. Ni rizik tu ne smije biti kočnica. Točak povijesti se kreće, za nas

je od presudnog značenja hoćemo li znati i mi upravljati njegovim kotačima. Naša civilizacija mora biti naša. Ali, kako će biti naša ako mi nismo u stanju stupiti u njezine promjene i njezino mučno radanje? Ono što je dovoljno naglasio kardinal Suenens u svojoj *Crkvi u misijskom zamahu*, to ponovno naglašavaju suvremeni teolozi: kristijanizacija mora ići u korak s civilizacijom. Kršćanstvo zapravo mora biti utkano u kulturne i tehničke tekovine sadašnjosti, da buduća pokoljenja nađu Krista u svojoj kulturnoj baštini. Kršćanski realizam koji iskreno cijeni duhovne i materijalne vrednote omogućuje nam da u sadašnjem momentu dovoljno istaknemo svoj kršćanski humanizam. Čovjek se ne smije dijeliti kao da na jednu stranu ide vjera, a na drugu materijalna dobra. Neodoljivo jedinstvo čovjeka pokazuje kako mora vladati u našoj svijesti jedinstvo duhovnog i materijalnog. I jedno i drugo vlasništvo je čovjeka, jedno ne isključuje drugo.

Eto, zato je potreban rizik, otvaranje novome čovjeku i usvajanje njegovih dobrih ideja. Taj rizik može samo uroditi plodom. Poput Krista koji je osjećao s ondašnjim čovjekom i govorio mu njegovim jezikom i slikama iz njegova života i danas je potrebno da Crkva suosjeća s današnjim čovjekom i govori mu u duhu njegova mentaliteta. Meni se čini da valja često razumjeti njegov lbunt i gorčinu, njegov otpor i nerazumijevanje prema određenim društvenim i crkvenim strukturama, a ne zbog preživjelih struktura i metoda rada gubiti teren pod nogama. Bez obzira na zapadna previranja, ili čak uzimajući od njih ono što je dobro i korisno, — ta i mi smo Zapadna crkva — nadimo svoj put: stare sigurne postavke, ali zato ne manje nove metode, svojstvene našem vremenu i našim prilikama.

DRAGO ŠIMUNDŽA